

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ,
ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

Βαθμός Ασφαλείας:
Να διατηρηθεί μέχρι:
Βαθμός Προτεραιότητας

ΓΕΝΙΚΗ Δ/ΝΣΗ ΣΠΟΥΔΩΝ Π/ΘΜΙΑΣ ΚΑΙ Δ/ΘΜΙΑΣ
ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΗΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΣΠΟΥΔΩΝ, ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ & ΟΡΓΑΝΩΣΗΣ Π.Ε.
ΤΜΗΜΑ Α' ΣΠΟΥΔΩΝ
& ΕΦΑΡΜΟΓΗΣ ΠΡΟΓΡΑΜΜΑΤΩΝ

Μαρούσι, 21-11-2016

Αρ. Πρωτοκόλλου : Φ13/1655/197708/Δ1

Ταχ. Δ/ση : Ανδρέα Παπανδρέου 37
Τ.Κ. – Πόλη : 15180 – Μαρούσι
Ιστοσελίδα : <http://www.minedu.gov.gr>
Email : spudopre@minedu.gov.gr
Πληροφορίες : Π. Αγγελόπουλος
Θ. Δημητρακόπουλος
Τηλέφωνο : 210 344 2248

ΠΡΟΣ:1. Περιφερειακούς Δ/ντές Εκπ/σης
2. Προϊσταμένους Επιστημονικής & Παιδαγωγικής
Καθοδήγησης Π.Ε. (μέσω των Περιφ. Δ/νσεων
Εκπ/σης)
3. Σχολικούς Συμβούλους Δημοτικής Εκπαίδευσης
(μέσω των Περιφερειακών Δ/νσεων Εκπ/σης)
4. Διευθυντές Π.Ε. της χώρας
5. Δημοτικά Σχολεία (μέσω των Δ/νσεων Π.Ε)

ΚΟΙΝ.: Ι.Ε.Π.
info@iep.edu.gr

ΘΕΜΑ: « Οδηγίες για το νέο πλαίσιο της Ευέλικτης Ζώνης και των Βιωματικών Δράσεων στο Δημοτικό Σχολείο»

Μετά από σχετική εισήγηση του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής (Πράξη 39/29-09-2016 του Δ.Σ.) σας αποστέλλουμε Οδηγίες για το νέο πλαίσιο της Ευέλικτης Ζώνης και των Βιωματικών Δράσεων στο Δημοτικό Σχολείο για το σχολικό έτος 2016-2017.

Αναμόρφωση /διάχυση των θεματικών περιοχών της Ευέλικτης Ζώνης λόγω της μείωσης των ωρών διδασκαλίας στις Γ' και Δ' τάξεις και της κατάρτησής της στις Ε' και Στ' τάξεις.

1. Το νέο πλαίσιο της Ευέλικτης Ζώνης και των Βιωματικών Δράσεων (Επαναπροσδιορισμός και διάχυση της φιλοσοφίας τους στο σύνολο των γνωστικών αντικειμένων)

Έντεκα χρόνια μετά την πρώτη εφαρμογή του θεσμού της Ευέλικτης Ζώνης (Ε.Ζ.), η Ε.Ζ. περνάει σε νέα φάση εφαρμογής με έμφαση στη διάχυση των παιδαγωγικών πρακτικών τις οποίες προσβέυει, όπως είναι η καλλιέργεια της πρωτοβουλιακής, συνεργατικής και διαθεματικής προσέγγισης της γνώσης αλλά και η ανάπτυξη της κριτικής σκέψης των μαθητών/-τριών, της συλλογικής προσπάθειας και της βιωματικής δράσης, στα επιμέρους γνωστικά αντικείμενα. Η «Ευέλικτη Ζώνη-Βιωματικές Δράσεις» δεν περιορίζεται πλέον μόνο στον διακριτό χρόνο του ωρολογίου προγράμματος, αλλά χρησιμοποιείται ως μεθοδολογικό εργαλείο, η αξιοποίηση του οποίου επιδιώκεται να ενισχυθεί σε όλα τα γνωστικά αντικείμενα υλοποιώντας, υποστηρίζοντας και ενισχύοντας και την πρόταση των Προγραμμάτων Σπουδών για διαθεματικές προεκτάσεις επί της ύλης των διδασκόμενων μαθημάτων.

Ο επαναπροσδιορισμός της Ε.Ζ. και η διάχυση της φιλοσοφίας της στο σύνολο των γνωστικών αντικειμένων επιχειρείται προκειμένου:

- ✓ να περιοριστεί ο γνωσιοκεντρικός προσανατολισμός της διδασκαλίας των επί μέρους γνωστικών αντικειμένων που παραμένει ακόμη κυρίαρχος με κίνδυνο να οδηγήσει στη «γυμνασιοποίηση» του Δημοτικού Σχολείου,
- ✓ να συνδεθούν οριζόντια και ουσιαστικά μεταξύ τους τα γνωστικά αντικείμενα και να εμπλουτιστούν με ερευνητικά Σχέδια Εργασίας, στα οποία λαμβάνονται υπόψη τα ενδιαφέροντα των μαθητών/-τριών και τα οποία στηρίζονται στη συμμετοχή και τη δημιουργικότητα,
- ✓ να εφαρμοστεί σε βάθος η διαθεματικότητα μεταξύ των γνωστικών αντικειμένων, αξιοποιώντας την εμπειρία των εκπαιδευτικών η οποία έχει αποκτηθεί από την εφαρμογή της Ε.Ζ. με την υλοποίηση Σχεδίων Εργασίας τα τελευταία χρόνια,
- ✓ να οικοδομηθεί κουλτούρα συνεργασίας (μεταξύ των μαθητών/-τριών αλλά και των εκπαιδευτικών) στη σχολική μονάδα μέσα από τον σχεδιασμό κοινών Σχεδίων Εργασίας και συστηματικά οργανωμένων κοινών δράσεων μεταξύ διαφορετικών τμημάτων ή και τάξεων, ώστε να δημιουργηθούν προϋποθέσεις για τη διασύνδεση του σχολείου με την τοπική κοινότητα και τους πολιτιστικούς πόρους της καθώς και για συνέργειες και αποφάσεις που θα υποστηρίζουν την ολιστική προσέγγιση και θα οδηγούν στον μετασχηματισμό της σχολικής μονάδας σε αειφόρο σχολείο,
- ✓ να προάγει τη δημιουργικότητα σε όλα τα γνωστικά αντικείμενα και τη σύνδεση με την επικαιρότητα και την τοπική κοινότητα,
- ✓ να δημιουργήσει τις προϋποθέσεις για την ανάδειξη καλών πρακτικών που θα συνδέουν σε έναν άξονα διάδρασης (οριζόντια μέσα στην ίδια τάξη αλλά και κατακόρυφα μεταξύ διαφορετικών τάξεων) όλα τα γνωστικά αντικείμενα του ωρολογίου προγράμματος,
- ✓ να καλλιεργηθεί το ερευνητικό ενδιαφέρον των μαθητών/τριών με την ευελιξία στην επιλογή του θέματος των βιωματικών δράσεων. Είναι δέον να δίνεται προτεραιότητα τόσο στα ενδιαφέροντα των παιδιών όσο και στην ενεργό συμμετοχή τους μέσα από αποτελεσματικές διαδικασίες (π.χ. καταγισμός ιδεών, έκφραση απόψεων, δημοκρατικός διάλογος), από την προσχολική κιόλας εκπαίδευση,
- ✓ να προωθήσει την αυτογνωσία των μαθητών/-τριών,
- ✓ να αποτελέσει οργανικό πεδίο συνεργασίας μεταξύ των εκπαιδευτικών του κλάδου ΠΕ70 και των εκπαιδευτικών όλων των άλλων ειδικοτήτων, ώστε να αξιοποιηθούν όσο το δυνατό αποτελεσματικότερα οι πόροι του διδακτικού προσωπικού αλλά και οι ίδιοι οι εκπαιδευτικοί να αποτελέσουν πρότυπο συνεργασίας για τους/τις μαθητές/-τριες,
- ✓ να συμβάλλει στη δικτύωση των σχολικών μονάδων σε τοπικό αλλά και σε περιφερειακό, εθνικό κ.λπ. επίπεδο, προς την κατεύθυνση της ανάπτυξης συνεργασιών, της ανταλλαγής εμπειριών και καλών πρακτικών, της ανάληψης κοινών δράσεων και πρωτοβουλιών,
- ✓ να δημιουργηθούν οι προϋποθέσεις ώστε τα σχολεία να λειτουργήσουν ως ενισχυμένες κοινότητες μάθησης υποστηρίζοντας την υλοποίηση των δράσεων βιωματικής μάθησης.

2. «Ευέλικτη Ζώνη-Βιωματικές Δράσεις» στο νέο Ωρολόγιο Πρόγραμμα του Δημοτικού Σχολείου

2.1. Προσανατολισμός της διδασκαλίας συνολικά σε μια μορφή πιο ευέλικτη, συνδυαστική και δημιουργική μεταξύ της ακαδημαϊκά προσανατολισμένης και της ευέλικτης/δημιουργικής ζώνης
Το **νέο Ωρολόγιο Πρόγραμμα του Ενιαίου Τύπου Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου** στοχεύει στην άμβλυνση της διάκρισης μεταξύ της ακαδημαϊκά προσανατολισμένης γνώσης και της Ευέλικτης Ζώνης

μέσω της διάχυσης του περιεχομένου και της μεθοδολογίας της Ε.Ζ. στα επιμέρους γνωστικά αντικείμενα, προκειμένου η φιλοσοφία της Ε.Ζ. να προσδιορίζει τη μαθησιακή διαδικασία σε **όλα τα γνωστικά αντικείμενα και όλες τις τάξεις του Δημοτικού Σχολείου**.

Παράλληλα, ξεκινώντας από την παραδοχή ότι στις μικρότερες τάξεις υπάρχει μεγαλύτερη ανάγκη για ομαδικές δραστηριότητες βιωματικού χαρακτήρα και προκειμένου οι μαθητές/-τριες των μικρότερων τάξεων να εξοικειωθούν με τη μεθοδολογία της, η Ε.Ζ. διατηρείται ως διακριτή ζώνη στις τάξεις Α΄ - Δ΄ για την υλοποίηση Βιωματικών Δράσεων.

Ο διακριτός χρόνος της Ε.Ζ. μειώνεται σταδιακά στις τάξεις Γ΄ - Δ΄ με την τελική κατάργησή του στις τάξεις Ε΄ και Στ΄, δεδομένου ότι αναμένεται παρόμοιες δράσεις να αποτελούν ήδη οργανικό μέρος της διδασκαλίας κάθε μαθήματος και η υλοποίηση των Σχεδίων εργασίας να γίνεται μέσα στο γνωστικό αντικείμενο ή και συνδυαστικά εντός γνωστικών αντικειμένων.

Η υλοποίηση Σχεδίων Εργασίας (project) για την καλλιέργεια των ερευνητικών δεξιοτήτων, της κριτικής σκέψης και της δημιουργικότητας των μαθητών/-τριών και την ανάδειξη της διαθεματικότητας μέσα από ομαδοσυνεργατικές δραστηριότητες βιωματικής/ενεργητικής μάθησης δεν θα περιορίζεται πλέον μόνο στον διακριτό χρόνο της Ε.Ζ., αλλά θα εμπλουτίζει όλα τα γνωστικά αντικείμενα αποτελώντας οργανικό μέρος τους.

Η Ε.Ζ. στο νέο Ωρολόγιο Πρόγραμμα του Ενιαίου Τύπου Δημοτικού Σχολείου εφαρμόζεται για 3 ώρες στις τάξεις Α΄ και Β΄, για 2 ώρες στις τάξεις Γ΄ και Δ΄ ενώ στις Ε΄ και Στ΄ καταργείται.

Ένα Σχέδιο Εργασίας, εκτός της Ευέλικτης Ζώνης, μπορεί να υλοποιηθεί:

i) με αφορμή μία θεματική ενότητα π.χ. Μελέτη Περιβάλλοντος Β΄ τάξης Δημοτικού, Ενότητα: «Η γειτονιά μου»,

ii) ή διευρύνοντάς μία θεματική ενότητα π.χ. α) **Γλώσσα** Στ΄ τάξης Δημοτικού, Ενότητες: «Διατροφή», «Στο Μουσείο», β) **Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή** Ε΄ τάξης Δημοτικού, επέκταση της έννοιας του ενεργού πολίτη σε θέματα κοινωνικής αλληλεγγύης και διαπολιτισμικής επικοινωνίας,

iii) ή με διάχυση σε περισσότερα του ενός γνωστικά αντικείμενα, χρησιμοποιώντας τα συνδυαστικά, για την ολιστική προσέγγιση/επεξεργασία ενός αυτόνομου θέματος που προκύπτει αναδυόμενο από τα μαθητικά ενδιαφέροντα. Για παράδειγμα, στην Ε΄ τάξη, ξεκινώντας από την ενότητα «Η ζωή στην Πόλη» (**Γλώσσα** Β΄ ενότητα) είναι δυνατό να επεξεργαστούμε θέματα όπως οι πολυπολιτισμικές πόλεις, οι τοπικοί θεσμοί, η κυκλοφοριακή αγωγή, η ανάπτυξη αστικού περιβάλλοντος. Παράλληλα μπορούμε να αναπτύξουμε συνδέσεις και με θεματικές ενότητες άλλων μαθημάτων όπως: «Η ενέργεια» (**Φυσικά**), «Είμαστε όλοι πολίτες», «Συμμετέχουμε στη λήψη αποφάσεων», (**Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή**), «Unit 3, Places» (**Αγγλικά**), Αισθητική Αγωγή, «Χάρτες» (**Γεωγραφία**).

iv)

Με τον ίδιο τρόπο κάποιες ενότητες της **Μελέτης Περιβάλλοντος**, της **Γλώσσας** και της **Ιστορίας** Γ΄ Δημοτικού μπορούν να αποτελέσουν αντικείμενο ενός Σχεδίου Εργασίας με θέμα τον Πολιτισμό. Ένα τέτοιο πρόγραμμα μπορεί να συμπεριλάβει και ώρες της **Αισθητικής Αγωγής** (Εικαστικά, Θεατρική Αγωγή, Μουσική) αναπτύσσοντας ανάλογες δράσεις.

Επισημαίνεται ότι με την ανωτέρω προσέγγιση «η δυνατότητα για διαθεματικές προεκτάσεις επί της ύλης των διδασκομένων μαθημάτων περίπου στο 10% του ετήσιου διδακτικού χρόνου κάθε θεματικής ενότητας κάθε μαθήματος»¹ όπως προβλέπεται στο Πρόγραμμα Σπουδών δεν περιορίζεται αλλά μπορεί να αναπτυχθεί, κατά την κρίση του/της εκπαιδευτικού, σε μεγαλύτερο ποσοστό εφόσον ένα «Σχέδιο Εργασίας» βιωματικής, μαθητοκεντρικής, και ενεργητικής μάθησης, συμβάλλει αποφασιστικά στην κατανόηση διαθεματικών εννοιών.

Έχοντας υπόψη τα ανωτέρω συνίσταται για τις τάξεις Α' - Δ', κατά τη διάρκεια ενός σχολικού έτους να υλοποιούνται τουλάχιστον δύο (02) Βιωματικές Δράσεις/ Σχέδια Εργασίας είτε στο πλαίσιο της Ε.Ζ., είτε συνδυάζοντας (Ε.Ζ. και γνωστικό/α αντικείμενα.)

Για τις τάξεις Ε' -Στ' συνίσταται να υλοποιείται ένα (01) τουλάχιστον Σχέδιο Εργασίας (project), το οποίο δύναται να αφορά ένα γνωστικό αντικείμενο ή συνδυαστικά περισσότερα. (π.χ. Γλώσσα, Ιστορία, Γεωγραφία, Μαθηματικά, Αγωγή του Πολίτη κ.ά.).

2.2. Σχεδιασμός, διάρκεια και υλοποίηση των Βιωματικών Δράσεων/Σχεδίων Εργασίας (project)

Στη βιωματική μάθηση δίνεται έμφαση στον σχεδιασμό και την υλοποίηση των Σχεδίων Εργασίας σε σύνδεση με καταστάσεις της καθημερινής ζωής, του σχολείου, του περιβάλλοντος και των τοπικών κοινωνιών. Το Πρόγραμμα Σπουδών εξασφαλίζει ένα κοινό πλαίσιο για την οργάνωση της μάθησης και της διδασκαλίας χωρίς να στερεί από τους/τις εκπαιδευτικούς τη δυνατότητα να οργανώσουν μαθησιακές εμπειρίες που πηγάζουν από τις ιδιαίτερες ανάγκες, τα ενδιαφέροντα των μαθητών/-τριών της τάξης τους, τις δικές τους ιδέες και εκπαιδευτικές/παιδαγωγικές προτεραιότητες. Προϋπόθεση για την επιτυχία των ανωτέρω αποτελεί η ισορροπία μεταξύ δράσεων που πηγάζουν από τα ίδια τα παιδιά και δράσεων με σαφείς μαθησιακούς στόχους που θέτει ο/η ίδιος/α ο εκπαιδευτικός, ανάλογα με τις ανάγκες της τάξης του/της.

Από τη φύση της η βιωματική μέθοδος χαρακτηρίζεται από το «ανοιχτό» της διαδικασίας και την ευελιξία. Υπό αυτό το πρίσμα, μια «Βιωματική Δράση» δεν επιβάλλεται, μπορεί να προτείνεται, αλλά σίγουρα συναποφασίζεται και συνδιαμορφώνεται με τους μαθητές/-τριες.

Η βιωματική διαδικασία στοχεύει στη δόμηση μάθησης αυτοκαθοριζόμενου χαρακτήρα, στην αναζήτηση της γνώσης, στην καλλιέργεια της ικανότητας του μαθητή να μαθαίνει. Στη βιωματική/ομαδική διερεύνηση και μάθηση, προτεραιότητα δεν έχει μόνο το γνωστικό αντικείμενο αλλά και η διαδικασία, η οποία δεν δίνεται έτοιμη από τον/την εκπαιδευτικό αλλά αναδιαμορφώνεται στην πράξη με τους μαθητές/-τριες ώστε να αποφεύγεται η τεχνοκρατική/εργαλειακή αντίληψη της βιωματικής μάθησης. Αυτό προϋποθέτει την ανάπτυξη και υποστήριξη του ρόλου των εκπαιδευτικών

¹ ΔΕΠΠΣ-ΑΠΣ (Β' 303/13-03-2003)

Εισαγωγή σελ. 3738: «...β)

. Αυτή επιτυγχάνεται: i

, «δ

/

. ii

Εισαγωγή , σελ. 3741: «...ε)

».

».

ως «σχεδιαστών» του εκπαιδευτικού έργου και «διαμορφωτών» εκπαιδευτικών υλικών-περιβαλλόντων μάθησης.

- **Σχεδιασμός-διάρκεια**

Όσον αφορά στο **σχεδιασμό** και στη **διάρκεια** των Βιωματικών Δράσεων/Σχεδίων Εργασίας (project), επισημαίνεται ότι:

Στις **μικρότερες τάξεις (Α' - Δ')**, ο/η εκπαιδευτικός συνδιαμορφώνει με τους/τις μαθητές/-τριες το Σχέδιο Εργασίας, τους/τις υποστηρίζει και τους/τις συντονίζει σε όλες τις φάσεις υλοποίησης των Σχεδίων Εργασίας (project). Η διάρκεια κάθε Σχεδίου Εργασίας θα πρέπει να είναι τουλάχιστον δύο μήνες, ώστε να υπάρχει χρόνος για να προσεγγίζουν οι μαθητές/-τριες τις ποικίλες διαστάσεις του θέματος, να υλοποιούν καταγραφές και έρευνα, να διαλέγονται, να δημιουργούν, να αξιολογούν και να επαναδιατυπώνουν τα πορίσματα της δουλειάς τους.

Τάξεις: Α' - Δ' :

Στις τάξεις Α' - Δ' όπου και προβλέπεται σύμφωνα με το Ω.Π. διακριτός χρόνος για την Ε.Ζ. θα **υλοποιούνται** οι Βιωματικές Δράσεις/Σχέδια Εργασίας που θα επιλέξουν εκπαιδευτικός και μαθητές/-τριες, καθώς και τα προαιρετικά Προγράμματα Σχολικών Δραστηριοτήτων (Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Αγωγής Υγείας, Πολιτιστικών Θεμάτων)², ή άλλα εγκεκριμένα από το Υπ.Π.Ε.Θ. προγράμματα.

Στις **μεγαλύτερες τάξεις (Ε' - ΣΤ')** όπου ο βαθμός αυτονομίας των μαθητών/-τριων αυξάνεται και εμπλέκονται περισσότερο ενεργά στον σχεδιασμό των Σχεδίων Εργασίας (project), ο/η εκπαιδευτικός δίνει τη δυνατότητα μεγαλύτερης αυτοδιαχείρισης.

Τάξεις: Ε' - Στ' :

Στις τάξεις Ε' - ΣΤ' όπου ο διακριτός χρόνος της Ε.Ζ. έχει καταργηθεί, οι Βιωματικές Δράσεις/Σχέδια Εργασίας όπως και τα **προαιρετικά Προγράμματα Σχολικών Δραστηριοτήτων**, θα αναπτύσσονται στο πλαίσιο της διδασκαλίας των γνωστικών αντικειμένων, σε συμφωνία με τους στόχους του Προγράμματος Σπουδών, προεκτείνοντας το περιεχόμενο συγκεκριμένων θεματικών ενοτήτων ή συνδυάζοντας περισσότερα από ένα γνωστικά αντικείμενα, προκειμένου να διερευνηθούν όλες οι πτυχές του θέματος που διαπραγματεύεται το Σχέδιο Εργασίας ή το Πρόγραμμα Σχολικών Δραστηριοτήτων³.

Πέραν των μακρόχρονων Σχεδίων Εργασίας (με διάρκεια δύο και πλέον μήνες) μπορεί ο/η εκπαιδευτικός σε συνεργασία με τους/τις μαθητές/-τριες αλλά και άλλους/-ες εκπαιδευτικούς να σχεδιάζει/εκπονεί **μικρής διάρκειας** Σχέδια Εργασίας σε επιμέρους θεματικές προσεγγίσεις ενός ή περισσότερων γνωστικών αντικειμένων.

- **Υλοποίηση**

Η πραγματοποίηση των Βιωματικών Δράσεων/ Σχεδίων Εργασίας είναι δυνατόν να γίνει:

- ο με τους/τις μαθητές/-τριες ενός τμήματος του σχολείου (π.χ. Α1'),
- ο με διατμηματική συνεργασία (π.χ. Γ1' - Γ2'),
- ο με συνεργασία περισσότερων τάξεων (π.χ. Δ' - Στ') και τέλος,
- ο με συνεργασία διασχολικών ομάδων, προωθώντας έτσι περαιτέρω την έννοια της δικτύωσης.

Σύμφωνα με τα ανωτέρω, υπογραμμίζεται ιδιαίτερα η σημασία της ανάπτυξης συνεργασιών των εκπαιδευτικών ενός τμήματος, μιας τάξης ή και οι διαταξικές και διασχολικές συνεργασίες, κατά τον προγραμματισμό και την υλοποίηση των Σχεδίων Εργασίας, στο πλαίσιο επίτευξης της απαραίτητης

² Οδηγίες για το σχεδιασμό και την υλοποίηση προαιρετικών Προγραμμάτων Σχολικών Δραστηριοτήτων προβλέπονται στην ετήσια σχετική Εγκύκλιο του Υπ.Π.Ε.Θ με θέμα: «Σχεδιασμός και Υλοποίηση των Προγραμμάτων Σχολικών Δραστηριοτήτων».

³ Βλ. σχετικά υποσημείωση 2.

συνοχής, συμπληρωματικής λειτουργίας και υποστήριξης των Βιωματικών δράσεων που υλοποιούνται. Επισημαίνεται, ότι ενδείκνυται οι ώρες τις Ευέλικτης Ζώνης να είναι και συνεχόμενες για την πιο αποτελεσματική συνεργασία των μαθητών/-τριών.

Οι ώρες της Ευέλικτης Ζώνης είναι δυνατόν να ανατίθενται σε έναν ή περισσότερους εκπαιδευτικούς κλάδου ΠΕ70 ή άλλων κλάδων⁴ (π.χ. οι 3 ώρες της Ε.Ζ. της Α΄ τάξης μπορεί να ανατίθενται σε έναν εκπαιδευτικό ή συνδυαστικά σε 2 ή και σε 3 εκπαιδευτικούς κ.λπ.) Επισημαίνεται η ανάγκη συνεργασίας μεταξύ των εκπαιδευτικών προκειμένου για την υλοποίηση του/ων Σχεδίου/ων Εργασίας της εν λόγω τάξης (ή τμήματος).

Η **υλοποίηση** ενός «Σχεδίου Εργασίας» περιλαμβάνει τις ακόλουθες τέσσερις φάσεις:

- Προβληματισμός/Καταιγισμός Ιδεών/ Συζήτηση/ Ανάπτυξη επιχειρημάτων
- Σχεδιασμός των διδακτικών δραστηριοτήτων-Προγραμματισμός εξόδων (έρευνα στο πεδίο, επισκέψεις ειδικών επιστημόνων-συνεργατών, δράσεις σε μουσεία, χώρους πολιτισμικής αναφοράς, περιοχές περιβαλλοντικού ενδιαφέροντος)
- Υλοποίηση/Αναστοχασμός των δραστηριοτήτων - Διαμορφωτική αξιολόγηση/Ανάπτυξη επιχειρημάτων
- Αποτίμηση - Αξιολόγηση/ Επανατροφοδότηση

Σε όλες τις ανωτέρω φάσεις ο/η μαθητής/-τρια ως ενεργό υποκείμενο δεν υλοποιεί, παθητικά δραστηριότητες δοσμένες από τον/την εκπαιδευτικό, αλλά επιλέγει και σχεδιάζει, θέτει στόχους, υλοποιεί, αναστοχάζεται, αξιολογεί μαζί με τον/την εκπαιδευτικό –συνερευνητή/-τρια και συνεργάτη/-τιδα.

Το Σχέδιο Εργασίας ολοκληρώνεται με την παροχή ανατροφοδότησης στους/στις μαθητές/-τριες. Επισημαίνεται στο σημείο αυτό, η αποδέσμευση των Σχεδίων Εργασίας από τις παραδοσιακές διαδικασίες αξιολόγησης και η σύνδεσή τους με εναλλακτικές μορφές αξιολόγησης, για την αποτίμηση των γνωστικο-κοινωνικών ικανοτήτων και στάσεων που έχουν αποκτηθεί, με τη βοήθεια μαθητικών εργασιών, παρατηρήσεων, ιδεών και προτάσεων που συχνά λαμβάνουν τη μορφή ατομικού φακέλου του/της μαθητή/-τριας.

2.3. Ενδεικτικά παραδείγματα των Βιωματικών Δράσεων/Σχεδίων Εργασίας (project)

α) Τάξεις: Ε΄-Στ΄

i) Οι ενότητες της διδακτέας ύλης της Κοινωνικής και Πολιτικής Αγωγής στις **τάξεις Ε΄ και Στ΄** («Το άτομο και η κοινωνία», «Το άτομο και η Πολιτεία», «Το άτομο και η Ευρωπαϊκή Ένωση», «Το άτομο και η Διεθνής Κοινότητα»), όπως προβλέπει και το Πρόγραμμα Σπουδών του μαθήματος θα μπορούσαν να διδαχθούν μέσα από ένα προσεκτικά σχεδιασμένο βιωματικό πρόγραμμα για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα ή τις Δεξιότητες Ζωής που θα υλοποιηθεί καθ΄ όλη τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς.

ii) Ένα **Σχέδιο Εργασίας** ή ένα **πρόγραμμα Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης για την κλιματική αλλαγή** στην Ε΄-Στ΄ τάξη θα μπορούσε να αξιοποιήσει γνώσεις από διαφορετικά αντικείμενα συνδέοντας ενότητες από τα **Φυσικά** (θεματική για την ενέργεια), τη **Γεωγραφία** (θεματική κλιματικές ζώνες), την **Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή** (ενότητα παγκόσμια προβλήματα-διεθνείς οργανισμοί) και τα **Αγγλικά** (ενότητα Earth Day), καθώς και να επεκτείνει την έρευνα με μελέτη άρθρων στη **Γλώσσα** και γραφημάτων στα **Μαθηματικά**.

iii) Επίσης, ένα **Σχέδιο Εργασίας** ή ένα **Πολιτιστικό Πρόγραμμα** στην **Στ΄ τάξη** με αφορμή το προσφυγικό ζήτημα και με άξονες την προσφυγιά διαχρονικά, την κοινωνική αλληλεγγύη και τον διαπολιτισμικό διάλογο, μπορεί να υλοποιηθεί με την αξιοποίηση και τον συνδυασμό των ενοτήτων/κεφαλαίων που αναφέρονται στη συνέχεια, καθώς και θεματικών ενοτήτων και δραστηριοτήτων που αναγράφονται

⁴ Βλ. σχετικά την υπ.αριθ.Φ12/657/70691/Δ1 εγκύκλιο «Ορολόγιο Πρόγραμμα Ενιαίου Τύπου Ολοήμερου Δημοτικού Σχολείου».

στο Πρόγραμμα Σπουδών της **Γλώσσας**: όπως «Η ζωή σε άλλους τόπους» (Ενότητα 6), από την ενότητα «Στο Μουσείο» το κείμενο «Το άγαλμα που κρύωνε» (Ενότητα 16), «Πόλεμος και Ειρήνη» (Ενότητα 17). Επιπλέον, από το Πρόγραμμα Σπουδών: διαχείριση της πληροφορίας, δραματοποίηση μιας ιστορίας, επεξεργασία λογοτεχνικού-αφηγηματικού κειμένου και μαρτυριών, σχολιασμός μιας είδησης κ.ά. **Αγγλικά**: τα κεφάλαια «Meeting the newcomers», «Our Multicultural class», «A Geography project». **Ανθολόγιο**: Διδώ Σωτηρίου, «Οι πρόσφυγες» (σελ. 206), Γιάννης Ρίτσος, «Ειρήνη» (σελ. 243), Φερεύντουν Φαριάντ, «Όνειρα με χαρταετούς και περιστέρια» (σελ. 244). **Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή** (μπορεί να προσεγγιστούν οι έννοιες του εθελοντισμού, της αλληλεγγύης και του ενεργού πολίτη, των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, Διεθνείς Οργανισμοί και Οργανώσεις): Οργάνωση κοινωνικής και πολιτικής ζωής / Οργανωμένες ομάδες- σύλλογοι (Ενότητα 1Δ, Κεφάλαιο 5), Διεθνείς Οργανισμοί και Οργανώσεις / Παγκόσμια προβλήματα (Ενότητα 4^Α, Κεφάλαιο 1), Ανθρώπινα Δικαιώματα (Ενότητα 4Β). **Ιστορία**: «Η Μικρασιατική Εκστρατεία και η Καταστροφή» (Κεφάλαιο 5), καθώς και οι αναφορές (στα οικεία κεφάλαια) που αφορούν στην καταστροφή της Χίου και την προσφυγιά των επιζώντων, τις μετακινήσεις πληθυσμών και ατόμων κατά και μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο κ.ά. **Γεωγραφία**: «Γλώσσες και θρησκείες», καθώς και τα κεφάλαια που αναφέρονται στις ηπείρους για να προσεγγιστούν χώρες προέλευσης, αιτίες μετακίνησης, προσφυγικές διαδρομές. **Μαθηματικά**: (προσφυγικές ροές, ποσοστά κ.λπ.). **Εικαστικά** (δημιουργική έκφραση, αποτύπωση του θέματος στην τέχνη). **Μουσική** (μουσική των λαών - διαπολιτισμική επικοινωνία, τραγούδια προσφυγιάς, μουσικά παιχνίδια επικοινωνίας).

iv) Στην **Ε΄ τάξη**, ξεκινώντας από την ενότητα «Η ζωή στην Πόλη», είναι δυνατό να επεξεργαστούμε θέματα όπως οι πολυπολιτισμικές πόλεις, οι τοπικοί θεσμοί, η κυκλοφοριακή αγωγή, η ανάπτυξη αστικού περιβάλλοντος. Παράλληλα μπορούμε να αναπτύξουμε συνδέσεις και με θεματικές ενότητες άλλων μαθημάτων όπως: «Η ενέργεια» (**Φυσικά**), «Είμαστε όλοι πολίτες», «Συμμετέχουμε στη λήψη αποφάσεων», (**Κοινωνική και Πολιτική Αγωγή**), «Unit 3, Places» (**Αγγλικά**), Αισθητική Αγωγή, «Χάρτες» (**Γεωγραφία**).

β) Τάξεις: Α΄-Δ΄

Ανάλογα παραδείγματα, μπορούν να αναφερθούν και για τις μικρότερες τάξεις Α΄ - Δ΄. Ακολουθεί ένα ενδεικτικό παράδειγμα για τη **Β΄ τάξη**: Ξεκινώντας από την ενότητα «Νιώθω» στη **Γλώσσα** της Β΄ τάξης του Δημοτικού μπορεί να προσεγγιστεί διαθεματικά η θεματική «Τα συναισθήματα» (αναγνώριση αρνητικών – θετικών συναισθημάτων, δημιουργική έκφραση μέσα από τον λόγο και την τέχνη). Παράλληλα μπορούμε να αναπτύξουμε συνδέσεις και με θεματικές ενότητες άλλων μαθημάτων όπως από: το **Ανθολόγιο** τα κείμενα «Θα σε αγαπώ ό,τι κι αν γίνει» (σ.22), «Φοβάμαι» (σ.45), «Οι μεγάλοι είναι πολύ περίεργοι» (σ.50), τη **Μελέτη Περιβάλλοντος** («Οι ανάγκες και τα δικαιώματά μου», Ενότητα 5), τα **Εικαστικά** (η Ενότητα «Μορφές από γραμμές σχήματα και χρώματα» -σ.10- 25- και από την ενότητα Β΄ «Μικρός περίπατος στη φύση», η υποενότητα «Πρόσωπα που μιλούν» -Β.3, σ.39-41).

3. Ανάλυση Βιωματικών δράσεων/Σχεδίων Εργασίας - Προγραμματισμός

Ο **προγραμματισμός** των Βιωματικών Δράσεων/Σχεδίων Εργασίας συζητείται στον **Σύλλογο Διδασκόντων** προκειμένου να διευκολυνθούν οι διαθεματικές συνδέσεις, οι συνέργειες και οι συνεργασίες των εκπαιδευτικών και να ληφθούν υπόψη οι τοπικές συνθήκες και οι ιδιαιτερότητες του σχολείου. Στον προγραμματισμό του σχολείου, ετήσιο ή/και τριμηνιαίο αναφέρονται οι Βιωματικές Δράσεις/Σχέδια Εργασίας που πρόκειται να υλοποιηθούν καθώς και οι υπεύθυνοι εκπαιδευτικοί. Στο τέλος κάθε τριμήνου ή και της σχολικής χρονιάς γίνεται αποτίμηση της επίτευξης των στόχων των Βιωματικών Δράσεων/Σχεδίων Εργασίας μέσα από μια γόνιμη συζήτηση αναστοχασμού στο Σύλλογο Διδασκόντων.

Κατά τα ανωτέρω στάδια ουσιαστική πρέπει να είναι και η συμβολή του/της Σχολικού Συμβούλου, ο/η οποίος/-α έχει την ευθύνη της επιστημονικής και παιδαγωγικής καθοδήγησης των εκπαιδευτικών μιας περιφέρειας, της εφαρμογής του Προγράμματος Σπουδών και της υποστήριξης των εκπαιδευτικών καινοτομιών προκειμένου να υποστηρίξει τους/τις εκπαιδευτικούς κατά την υλοποίηση των Σχεδίων Εργασίας στο σχολείο.

Τα προαιρετικά **Προγράμματα Σχολικών Δραστηριοτήτων** μπορούν να υλοποιούνται στη διακριτή ενότητα της Ε.Ζ. ή να εντάσσονται στο διδακτικό χρόνο υλοποίησης των επιμέρους γνωστικών αντικειμένων αυτόνομα ή συνδυαστικά για όλες τις τάξεις και με την υποστήριξη των Υπευθύνων Σχολικών Δραστηριοτήτων (Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης, Αγωγής Υγείας, Πολιτιστικών Θεμάτων)⁵ Στην περίπτωση που διαφορετικός/η εκπαιδευτικός από τον/την υπεύθυνο της τάξης έχει αναλάβει τον διακριτό χρόνο της Ε.Ζ. θα πρέπει να συνεργάζεται με τον υπεύθυνο εκπαιδευτικό της τάξης, έτσι ώστε να αποφεύγονται οι επικαλύψεις, να διασφαλίζονται οι απαραίτητες συνδέσεις με τα επί μέρους διδακτικά αντικείμενα και επιπροσθέτως οι εκπαιδευτικοί να αποτελούν πρότυπο συνεργασίας για τους/τις μαθητές/τριες.

Σημαντική είναι, τέλος, η παρουσίαση των αποτελεσμάτων των Βιωματικών Δράσεων που υλοποιήθηκαν και η διάχυσή τους τόσο σε επίπεδο σχολικής μονάδας και σχολικής κοινότητας όσο και σε επίπεδο τοπικής κοινωνίας.

Επίσης ένας μακροχρόνιος σχεδιασμός σε επίπεδο σχολικής μονάδας και η συνεργασία μεταξύ των εκπαιδευτικών του σχολείου θα βοηθήσει στην αποφυγή της επανάληψης των ίδιων θεμάτων Σχεδίων Εργασίας από τάξη σε τάξη, ώστε οι μαθητές/-τριες να συμμετέχουν σε διαφορετικά θέματα και με την ολοκλήρωση του Δημοτικού Σχολείου να έχουν ασχοληθεί με μια ποικιλία θεμάτων.

4. Ενδεικτικές θεματικές περιοχές για Βιωματικές Δράσεις/Σχέδια Εργασίας

Η **θεματολογία** των Βιωματικών Δράσεων/ Σχεδίων Εργασίας θα πρέπει να συνδέεται με τη διδακτέα ύλη των μαθημάτων και τους στόχους του Προγράμματος Σπουδών και των θεμελιωδών διαθεματικών εννοιών προσεγγίζοντάς τα με δημιουργικό τρόπο.

Αφετηρία για την υλοποίηση των Βιωματικών Δράσεων/Σχεδίων Εργασίας αποτελούν πάντα τα ερεθίσματα που προσφέρουν τα ενδιαφέροντα των μαθητών/-τριων, τα μαθήματα του σχολείου και η επικαιρότητα. Ενδεικτικές ευρύτερες θεματικές περιοχές στις οποίες μπορούν να ενταχθούν τα Σχέδια Εργασίας είναι και οι ακόλουθες:

Ενδεικτική θεματολογία
• Αγωγή Υγείας- Συναισθηματική Αγωγή-Επίλυση κρίσεων
• Αθλοπαιδιές- Παιχνίδια Μάθησης
• Ανθρώπινα Δικαιώματα- Ισότητα δύο φύλων- Αποδοχή της ετερότητας/ Ρατσισμός- Ξενοφοβία
• Κυκλοφοριακή Αγωγή
• Αγωγή Καταναλωτή
• Περιβάλλον (κοινωνικό και φυσικό)
• Τεχνολογία-Ανακαλύψεις
• Αισθητική Αγωγή-Δημιουργική Έκφραση
• Λογοτεχνία-Δημιουργική Ανάγνωση και Γραφή
• Συμμετοχή και Παρέμβαση σε Σχολικά και Εξωσχολικά Δρώμενα-Εκδηλώσεις
• Οι Φυσικές Επιστήμες στην Καθημερινή Ζωή-Πειράματα-Κατασκευές
• Ώρα Βιβλιοθήκης για Ελεύθερη Ανάγνωση (Φιλαναγνωσία)
• Οργάνωση και Λειτουργία Μαθητικών Συνεταιρισμών
• Σχολικός τύπος-Δημιουργία ταινίας (Όχι μόνο ως διαδικασία για τη διάχυση των αποτελεσμάτων των Βιωματικών Δράσεων αλλά με έμφαση στο «πώς γίνεται» μια εφημερίδα, ένα έντυπο, ένα βίντεο κ.λπ.)

⁵ βλ. σχετικά υποσημείωση 2.

• Θεματικές από τις προτεινόμενες κατηγορίες των πεδίων Περιβαλλοντικής Εκπαίδευσης/ Αγωγής Υγείας/ Πολιτιστικών Θεμάτων
• Άλλα σύγχρονα θέματα επίκαιρου ενδιαφέροντος (π.χ. Προσφυγικό-Μεταναστευτικό Ζήτημα, Κλιματική αλλαγή κ.ά.)

Ως εκ τούτου, οι παραπάνω θεματικές περιοχές είναι ενδεικτικές και αποτυπώνουν το εύρος των θεμάτων των Σχεδίων Εργασίας τα οποία είναι επιθυμητό να παρουσιάζουν ποικιλία, παρέχοντας τη δυνατότητα στους/στις μαθητές/-τριες να μελετήσουν διαφορετικής φύσης και περιπλοκότητας θέματα και να εμπλακούν σε ποικίλες δραστηριότητες».

Παρακαλούμε να ενημερωθούν ενυπόγραφα οι εκπαιδευτικοί των σχολικών μονάδων.

**Ο ΥΠΟΥΡΓΟΣ ΠΑΙΔΕΙΑΣ
ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ**

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΓΑΒΡΟΓΛΟΥ

Εσωτ. Διανομή

- 1.Γραφείο Υπουργού
- 2.Γραφείο Γενικού Γραμματέα
- 3.Δ/νση Παιδείας, Ομογ., Διαπολ. Εκπ/σης, Ξένων και Μειον. Σχολείων
4. Δ/νση Ειδικής Αγωγής & Εκ/σης
- 5.Δ/νση Σπουδών, Προγραμμάτων
& Οργάνωσης Π.Ε., Τμήμα Α